ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Зось-Кіора Миколи Валерійовича,
професора кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної
Полтавського державного аграрного університету,
доктора економічних наук, професора
на дисертаційну роботу
Рябцева Дмитра Олександровича
на тему «Механізм залучення заощаджень домогосподарств в екосистему підприємництва України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність дослідження для розвитку підприємництва

Відновлення підприємницької активності в Україні залежить від здатності поєднати джерела фінансування з підготовленими до реалізації проєктами. Потреба бізнесу в коштах ще не означає, що він спроможний перетворити їх на продуктивні активи, стійкий дохід і нові господарські зв'язки. Між фінансовою можливістю та економічним результатом перебувають якість підприємницької ідеї, компетентність виконавців, доступ до ринків і надійність договірних відносин. Саме тому дослідження механізму залучення заощаджень має значення для економіки підприємництва, а не лише для вивчення пропозиції фінансового ресурсу.

У воєнний період особливої ваги набуває проблема координації. Підприємці, фінансові установи, органи влади та організації підтримки бізнесу володіють різними відомостями, мають відмінні стимули й приймають рішення у різних часових горизонтах. За відсутності узгоджених правил навіть перспективна ініціатива може не отримати фінансування, тоді як формально привабліва пропозиція здатна залучити кошти без належного обґрунтування їх використання. Розв'язання цієї суперечності потребує наукового пояснення зв'язків між учасниками та умов їхньої відповідальності.

Дисертація Рябцева Дмитра Олександровича відповідає зазначеній потребі. Автор розглядає підприємницьку екосистему як середовище створення, відбору та реалізації ініціатив і включає до нього домогосподарство як повноправного учасника економічних відносин. Така постановка питання дозволяє оцінювати фінансування за його внеском у розвиток підприємства та відтворення взаємної довіри. Особливу актуальність має пошук процедур, за яких розширення підприємництва не супроводжується прихованим перенесенням невиправданих втрат на населення.

Вважаю обрану тему своєчасною й достатньо конкретною для дисертації зі спеціальності 051 «Економіка». Її науковий зміст пов’язаний із поясненням економічних відносин, стимулів і результатів використання капіталу, а організаційні рішення виступають засобом реалізації цих відносин. Загальна оцінка дослідження є позитивною: воно пропонує послідовний підхід до підготовки програм підприємницького фінансування, придатний для подальшої предметної апробації.

Місце роботи в науковій тематиці університету

Дослідження розвиває наукову тематику Полтавського університету економіки і торгівлі. У вступі та довідці № 45-15/33 від 28.08.2026 р. наведено зв’язок із трьома науково-дослідними роботами. Для оцінки дисертації важливим є те, що участь здобувача представлена конкретними результатами, які надалі використано в авторській моделі.

Тема «Інформація, комунікація та управління знаннями соціально-економічних систем в умовах нової реальності» (0123U103799) знайшла продовження в обґрунтуванні правил інформування, простежуваності та відповідальності. Цей напрям безпосередньо стосується координації економічних суб’єктів: відомості про проєкт повинні надходити до учасника тоді, коли ще можуть вплинути на його рішення.

У межах теми «Діджиталізація розрахунків фінансової моделі» (0124U005204) розроблено положення про реєстр і обмін даними, які забезпечують документування послідовності дій. Дослідження за темою «Фінансова система України: проблеми функціонування та перспективи розвитку» (0118U004725) дало основу для визначення способів залучення коштів і встановлення їхнього зв’язку з підприємницьким використанням. Сукупність цих напрямів пояснює міждисциплінарний характер роботи за збереження її економічного предмета.

Логіка дослідження та переконливість авторської аргументації

Мету роботи реалізовано через послідовне вивчення передумов участі домогосподарств, можливостей фінансового середовища та умов діяльності підприємств – одержувачів коштів. Об’єкт охоплює процес залучення і трансформації заощаджень, а предмет конкретизує засади функціонування відповідного механізму. Завдання дослідження не обмежуються описом інструментів: автор прагне встановити, за яких обставин вони забезпечують доцільний економічний зв’язок між власником ресурсу та підприємцем.

Теоретична аргументація спирається на положення інституціональної економіки, теорії трансакційних витрат, фінансового посередництва та підприємницьких екосистем. Найбільш продуктивним є їх застосування до

проблеми узгодження дій. Невизначеність розглядається через конкретні труднощі перевірки інформації, укладання угоди, контролю її виконання та отримання результату. Це надає поняттю механізму операційного змісту.

Виклад побудовано у трьох розділах і дванадцяти підрозділах. Теоретичний розділ встановлює мову дослідження та склад економічних відносин; аналітичний визначає обмеження українського середовища; рекомендаційний пропонує порядок організації взаємодії. Така композиція дозволяє простежити походження практичних пропозицій, а загальні висновки повертають їх до поставлених наукових завдань.

У підрозділі 1.4 заслуговує на увагу розгляд підприємницького контуру. Підприємства, асоціації, акселератори, університети та центри трансферу технологій мають створювати придатні до фінансування ініціативи. Автор пов’язує якість проєкту з визначеністю призначення коштів, моделлю доходу, умовами повернення й можливістю спостереження за виконанням. Завдяки цьому попит на фінансування набуває економічної характеристики, яка виходить за межі заявленої потреби в грошах.

Дослідження міжнародного досвіду в підрозділі 2.3 виконує порівняльну функцію. Іноземні практики розглянуто як способи подолання певних бар’єрів: нестачі забезпечення, високих витрат невеликої операції, браку професійного відбору чи співінвестора. Для України це має значення як основа вибіркової адаптації. Можливість використання конкретного рішення залежить від інституцій, здатних забезпечити його виконання, тому відтворення самої назви інструменту не є достатньою умовою успіху.

У третьому розділі принципи доведено до процедур паспортизації програми, перевірки підприємства, контрактування, перерахування коштів і наступного спостереження. У підрозділі 3.2 визначено необхідність документувати правову підставу рішення, відповідального учасника та маршрут ескалації. Для економіки взаємодії це істотно: зменшується невизначеність щодо того, хто має діяти після появи відхилення і за якими ознаками можна оцінити належність такої дії.

Інформаційна база відповідає дослідницьким завданням. Автор використовує офіційну статистику та інституційні матеріали, порівнює альтернативні аналітичні процедури, розкриває обмеження агрегованих даних. Кількісна частина допомагає визначити умови проєктування механізму. Водночас його вплив на результати підприємств може бути встановлено лише після контрольованого застосування. Для оцінки обґрунтованості роботи принципово, що запропонована конструкція допускає таку перевірку й передбачає збереження необхідних даних.

Наукові результати в оцінці офіційного опонента

Першим вагомим результатом вважаю конкретизацію продуктивної адресності фінансування. У роботі економічний зміст залучення розкривається через зв'язок коштів із проєктом, його призначенням і результатом діяльності. Це дозволяє поставити дослідницьке питання про те, які саме перешкоди заважають реалізації підприємницької ініціативи та яким чином обраний інструмент їх усуває. Така постановка поглиблює аналіз ресурсного забезпечення підприємництва.

Другий результат стосується взаємної відповідності підприємницького проєкту та форми фінансування. У підрозділі 3.3 враховано стадію розвитку бізнесу, передбачуваність надходжень, потребу в капіталі й можливість розкривати інформацію. Стабільна діюча компанія, ініціатива ранньої стадії та проєкт із локальним попитом мають різні способи організації економічних відносин з інвестором. Цінність авторського підходу полягає у відмові від універсального фінансового продукту для всіх підприємницьких ситуацій.

Третім результатом є розвиток процесного опису координації. Автор поєднує дію учасника з інформацією, на якій вона ґрунтується, та з наслідком її невиконання. У підрозділі 3.2 це відображено через розподіл повноважень, історію рішень і порядок реагування. Економічне значення такого підходу полягає у зменшенні витрат узгодження та можливостей перекладання відповідальності між організаціями.

Четвертий результат пов'язаний із трактуванням додатковості як критерію змістовного успіху програми. На с. 159 автор передбачає порівняння фактичного результату з правдоподібним результатом без участі в механізмі, а також попередню фіксацію правил оцінювання. Це формує підстави для відокремлення ефекту підтримки від загальної кон'юнктури й дисциплінує подальшу апробацію. Методичний внесок полягає у включенні доказовості результату до умов продовження програми.

П'ятим результатом є пояснення інформаційної інфраструктури як засобу збереження інституційної пам'яті. Версійність параметрів і фіксація первинних записів дозволяють відтворити, чому певний проєкт отримав фінансування та які вимоги діяли на момент рішення. Це важливо для послідовного вдосконалення механізму: накопичений досвід може змінювати правила відбору й супроводу без втрати можливості оцінити попередні дії.

Зазначені положення утворюють авторський внесок у дослідження економічної координації та ресурсного забезпечення підприємництва. Новизна виявляється у способі поєднання відомих теоретичних засад і процедур для конкретного завдання мобілізації заощаджень. У вступі визначено особисто отримані здобувачем результати та принцип використання власного внеску з

публікацій у співавторстві; зміст дисертації розкриває ці положення послідовно.

Прикладна цінність і представлення результатів у публікаціях

Запропоновані рішення можуть бути використані установами розвитку, об'єднаннями підприємців і організаторами локальних програм при формуванні портфеля ініціатив. Практичний інтерес становлять вимоги до паспорта проєкту, узгодження строків фінансування з його виконанням і перелік відомостей для моніторингу. Для самого підприємства вони створюють зрозуміліші правила підготовки заявки, пояснення потреби в коштах та підтвердження досягнутого результату.

Важливою сферою застосування є організація співпраці фінансової установи з підприємцем і професійним консультантом. Визначення меж їхньої участі дозволяє підготувати договірні процедури, які відповідають масштабу проєкту. Для невеликого бізнесу особливо корисним є передбачений автором пропорційний характер перевірок: складність супроводу має виправдовуватися ризиком і змістом операції.

У дисертації наведено документи про прийняття результатів до впровадження фінансовими організаціями та ТОВ «Інформаційний центр «Новобудови Полтави». Останній напрям є показовим для оцінки проєктної складової: відбір і супровід ініціатив потребують погодження фінансової пропозиції з можливістю виконання підприємницьких зобов'язань. Матеріали додатків підтверджують зацікавленість практиків у методичних рішеннях; масштаб фактичного економічного ефекту потребує окремого спостереження.

Освітнє використання результатів у Полтавському університеті економіки і торгівлі дозволяє поєднати в навчанні економіку бізнесу, інвестування та прийняття рішень за ризику. Запропоновані процедури можуть слугувати основою для ситуаційних завдань, у яких здобувачі мають обґрунтувати вибір інструменту та визначити обов'язки учасників проєкту.

Публікаційний доробок, поданий на с. 8–9 дисертації, охоплює дев'ять праць. Чотири статті розкривають основні результати, п'ять матеріалів конференцій відображають їх апробацію. Для підприємницької проблематики особливе значення мають праці про інвестиційну роль домогосподарств у відновленні, адаптацію світового досвіду та стратегії енергоефективного інвестування. Вони демонструють розвиток задуму від характеристики ресурсу до аналізу конкретних напрямів його використання.

За наведеними у вступі відомостями одна стаття опублікована у виданні, що індексується Scopus, три – у фахових наукових виданнях України. Тематика статей і конференційних матеріалів узгоджується з предметом дисертації. У

тексті наявні посилання на запозичені концепції та джерела даних, власні побудови позначено авторськими. Аналіз наданої праці не дає підстав констатувати порушення академічної доброчесності; відомості про незалежну технічну перевірку запозичень не є предметом цього висновку.

Дискусійні положення та рекомендації

Позитивна оцінка дисертації поєднується з необхідністю обговорення кількох питань, що стосуються підприємницького змісту й організації запропонованого механізму.

1. У підрозділі 1.4, зокрема на с. 68–70, належно визначено склад екосистеми та значення локальних зв'язків. Водночас доцільно конкретизувати межі самої екосистеми як об'єкта прикладного аналізу: територіальні, галузеві чи сформовані навколо спільного проєкту. Підприємство може отримувати кошти з одного регіону, використовувати консультаційну підтримку з іншого та продавати продукцію на національному ринку. За якою ознакою автор пропонує відносити таку взаємодію до певної екосистеми і відокремлювати результат мережевої взаємодії від ефекту окремого підприємства? Приклад операціоналізації цих меж зробив би екосистемну аргументацію предметнішою.

2. Матриця інструментів у підрозділі 3.3 враховує стадію розвитку підприємства та характер його грошового потоку (с. 176–177). Проте наведені профілі залишаються укрупненими. Доцільно показати, як змінюються критерії проєктного допуску для фінансування оборотного циклу, модернізації діючого виробництва та запуску нового продукту. Ці потреби відрізняються строком появи виручки, структурою витрат і можливістю оцінити результат до завершення проєкту. Порівняльний приклад дозволив би пояснити, які показники є спільними, а які потребують спеціалізації, щоб однакова процедура не відхиляла життєздатні ініціативи лише через відмінність їхнього виробничого циклу.

3. У підрозділі 3.2 передбачено розмежування функцій координатора, нагляду та незалежного оцінювача, а також вимоги до організації незалежного аналізу (с. 169–171). Подальшої конкретизації потребує порядок добору й заміни самого координатора та операторів програми. Формальне розведення ролей не усуває залежності, якщо їх призначення, оплата та продовження повноважень контролюються однією зацікавленою стороною. Корисно визначити критерії професійної спроможності, правила відводу пов'язаних осіб, підстави припинення повноважень і порядок передачі незавершених справ. Це посилило б організаційну стійкість механізму при зміні його виконавців.

4. Автор обґрунтовано передбачає контрфактичне оцінювання додатковості та попередню фіксацію його дизайну (с. 159, 171). Водночас для підприємницької екосистеми важливі непрямі ефекти: підтриманий бізнес може

збільшувати замовлення постачальникам, залучати працівників конкурентів або змінювати локальні ціни. Тому підприємства з порівняльної групи також можуть зазнавати впливу програми. Варто пояснити, як у майбутньому оцінюванні розмежовуватимуться прямий результат для учасника, ефект для пов'язаних підприємств і можливе витіснення конкурентів. Таке уточнення потрібне для коректного висновку про чистий внесок механізму в розвиток підприємництва.

5. Поетапне фінансування й контроль віх у підрозділах 3.2–3.3 є доцільними засобами супроводу проєкту (с. 164, 176, 178). Однак потребує пояснення процедура зміни контрольних віх у разі затримки постачання, втрати виробничого майданчика або зміни ринкового попиту. Незмінний календар може спричинити припинення перспективного проєкту, а необмежена можливість його перегляду послаблює дисципліну виконавця. Доцільно визначити докази об'єктивного відхилення, суб'єкта погодження нового графіка та умови розмежування тимчасової затримки й втрати життєздатності бізнес-моделі. Це надало б практичного змісту адаптивності на рівні виконання підприємницького проєкту.

Наведені зауваження спрямовані на уточнення меж застосування й подальше розгортання авторської конструкції. Вони не заперечують отриманих наукових результатів і не змінюють позитивної оцінки роботи. Відповіді здобувача на ці питання дозволять повніше розкрити підприємницьку складову дослідження під час публічного захисту.

Підсумковий висновок щодо дисертації

Дисертаційна робота Рябцева Дмитра Олександровича «Механізм залучення заощаджень домогосподарств в екосистему підприємництва України» є завершеною кваліфікаційною науковою працею. У ній розв'язано наукове завдання обґрунтування економічних умов і процедур, за яких ресурс домогосподарств може підтримувати реалізацію підприємницьких ініціатив через узгоджену взаємодію учасників. Теоретичні положення, аналітичні результати й прикладні пропозиції об'єднані спільним дослідницьким задумом.

Робота має наукову новизну, практичну спрямованість і відповідає предметній області спеціальності 051 «Економіка». Її результати поглиблюють розуміння ролі координації, якості проєкту та перевірюваності економічного ефекту в мобілізації внутрішніх джерел розвитку. Автор продемонстрував здатність самостійно формулювати наукове завдання, добирати методи його розв'язання й обґрунтовувати межі отриманих висновків.

За актуальністю, змістом, характером наукових результатів та оформленням дисертація відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р.

№ 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами.

На підставі викладеного підтримую присудження Рябцеву Дмитру Олександровичу ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

професор кафедри менеджменту
ім. І. А. Маркіної
Полтавського державного аграрного університету,
доктор економічних наук, професор

Микола ЗОСЬ-КІОР

